

mo novi pojavni oblik istog neprevladanog autoritarnog sindroma. Tu se reproduciraju razni stari i novi tipovi ovisnosti žena, njihova preopterećenost poslovima, ekstremno odvajanje i suprotstavljanje žena i muškaraca kao neprijateljskih bića, u stalnoj borbi za prevlast, umjesto da se ostvari istinska emancipacija žena i muškaraca kao ljudskih bića koja se uzajamno razumiju, poštuju i vole, a protiv svih isključivosti u mišljenju i ponašanju.

Edita Šooš

Manuel Castells

THE CITY AND THE GRASSROOTS, A CROSS-CULTURAL THEORY OF URBAN SOCIAL MOVEMENTS

University of California Press,
Berkeley, 1983, XXI + 450 str.

Knjiga »The City and the Grassroots« predstavlja pokušaj eksplikacije fenomena urbanih pokreta putem konstruiranja teorije urbane promjene. Komentirajući ograničenja na putu fundiranja teorije autor ističe, s jedne strane, nedostatak pouzdanih informacija o urbanim pokretima u »državno-planskim« društvima (koja su stoga izuzeta iz analize), a s druge pak strane naglašava ograničenu količinu »intelektualne podrške«, teorijskih temelja, pošto je i »naša intelektualna matrica, marksistička tradicija, bila od male pomoći od trenutka našeg ulaska na nesigurno polje urbanih socijalnih pokreta« (str. 296). Castells izdvaja utjecaj Touraineova bavljenja socijalnim pokretima na vlastiti teorijski okvir, naglašavajući da teorija koju elaborira ne predstavlja puku primjenu Touraineovih postavki.

Generalne hipoteze koje čine podlogu Castellovog istraživanja su slijedeće (XVIII str., Uvod):

— grad je socijalni produkt nastao iz konfliktnih socijalnih interesa i vrijednosti;

— institucionalizirani socijalni dominantni interesi opiru se promjeni, pa je glavni izvor inovacija u ulozi, značenju i strukturi gradova »grassroots« mobilizacija; kada te mobilizacije rezultiraju transformacijom urbane strukture, nazivamo ih urbanim socijalnim pokretima;

— proces urbane promjene ne može biti reduciran na efekte nastale akcijom uspješnih socijalnih pokreta, već teorija urbane promjene mora računati sa transformacijom koja rezultira i iz akcije dominantnih interesa i iz »grassroots« otpora toj dominaciji;

— iako su klasni odnosi i klasna borba fundamentalni za razumijevanje procesa urbanog konflikta, oni nisu jedini niti primarni izvor urbane socijalne promjene, pa teorija stoga mora prepoznati i druge njene izvore: autonomnu ulogu države, odnose među spolovima, etničke i nacionalne pokrete te pokrete koji se sami određuju kao pokreti građana (»citizen movements«).

Proces građenja teorije autor organizira oko pet empirijskih studija, posebno naglašavajući da one nisu poslužile tek testiranju teorije već da je upravo na temelju njih teorija izvedena. Tako u prvom dijelu knjige (Cities and People in a Historical Perspective) Castells na osnovu pet izabranih historijskih slučajeva (prijelaz sa feudalizma na apsolutističku državu kroz revoluciju Comunidades de Castilla 1520—1522.; prijelaz od ancien régimea na kapitalizam na primjeru Pariške komune 1871.; nastajanje kapitalističkog industrijskog

grada — Glasgow Rent Strike 1915.; zavisni grad i revolucionarni populizam — Inquilinarios u Veracruzu, Meksiko 1922.; nove urbane teme post-industrijskog kapitalističkog grada na primjeru pobuna u gradovima SAD tokom šezdesetih godina našeg stoljeća) razmatra varijacije urbanog značenja u različitim povijesnim, kulturnim i političkim kontekstima, te zaključuje da su urbani socijalni pokreti predstavljali važan izvor transformacije urbanih formi i struktura kroz čitavu povijest.

Drugi dio knjige (Housing Policy and Urban Trade Unionism: The Grandes Ensembles of Paris) predstavlja razmatranje odnosa urbanih pokreta i kolektivne potrošnje, na primjeru nastanka urbanog trade-unionizma u pariškom metropolitanskom području.

U trećem se dijelu (City and Culture: The San Francisco Experience) predstavlja istraživanje razvoja urbanih pokreta oko teme kulturnog identiteta, na primjeru Latino Community i Gay Community u San Francisku.

Četvrti dio knjige (The Social Basis of Urban Populism: Squatters and the State in Latin America) razmatra problem subordinacije urbanih pokreta političkom sistemu, na primjeru urbanog populizma u naseljima squattera u Latinskoj Americi.

Peti dio (The Making of an Urban Social Movement: The Citizen Movement in Madrid towards the end of the Franquist Era) bavi se interakcijom kolektivne potrošnje, kulture i politike kroz urbane pokrete, na primjeru pokreta građana u Madridu.

U posljednjem, šestom dijelu knjige (A Cross-Cultural Theory of Urban Social Change), autor pristupa sistematskom izlaganju pojmovnog aparata, već korištenog u pobrojenim stu-

dijama, te obrazlaganju postavljenih i iznošenju novih teza o centralnim problemima svog predmeta bavljenja: odnos historijske i urbane promjene, struktura i značenje urbanih socijalnih pokreta. Stoga će ovaj dio knjige biti ovdje i nešto šire predstavljen.

Bazična je dimenzija urbane promjene, po Castellsu, debata koja se između historijskih aktera vodi o urbanom značenju, o značenju prostornih oblika u socijalnoj strukturi, a time i o sadržajima, hijerarhiji i sudbini gradova u vezi sa socijalnom strukturom. Grad je ono što dato društvo kroz debatu odluči da će biti grad (str. 302). Castells definira *urbano značenje* kao »strukturalnu performansu dodijelenu kao cilj gradovima uopće (i svakom pojedinom gradu u interurbanoj podjeli rada) konfliktualnim procesom između historijskih aktera u datom društvu« (str. 303). Definicija urbanog značenja može varirati s obzirom na različite načine proizvodnje, pa i unutar istog načina proizvodnje u skladu sa specifičnim povijesnim ishodima. Urbano značenje determinira karakteristike *urbanih funkcija*, koje autor definira kao »artikulirane sisteme organizacijskih sredstava namijenjenih performiranju ciljeva dodijeljenih svakom gradu njegovim historijski definiranim urbanim značenjem« (303). Dalje, urbano značenje preko urbanih funkcija determinira i *urbanu formu*, »simbolički izraz urbanog značenja koji je uvijek determiniran konfliktuoznim procesima između historijskih aktera« (str. 303). Tako su gradovi uvijek oblikovani trima različitim, međupovezanim procesima (str. 304): konflikti oko definicije urbanog značenja; konflikti oko odgovarajuće izvedbe urbanih funkcija; konflikti oko odgovarajućeg simboličnog izraza urbanog značenja ili funk-

cija, pa se urbana promjena stoga, po Castellsu, dešava na tri nivoa i to: kao *urbana socijalna promjena*, koja se sastoji u redefiniranju urbanog značenja; kao *urbano planiranje*, koje predstavlja »adaptaciju kroz pregovaranje za transformaciju urbanih funkcija poradi osiguranja zajedničkog urbanog značenja«; kao *urbani dizajn*, shvaćen kao »simboličko nastojanje da se izvodi jedno prihvaćeno urbano značenje u određenim urbanim formama«. Castells napominje da je potrebno odbaciti svaku sugestiju o postojanju predeterminiranog smjera urbane promjene, a naročito onu koja promjenu određuje isključivo kao poboljšanje.

Koncept *urbanog socijalnog pokreta* Castells definira kao »kolektivnu svjesnu akciju usmjerenu na transformaciju institucionaliziranog urbanog značenja protiv logike, interesa i vrijednosti dominantne klase« (str. 305). Castellsova hipoteza je da su samo urbani socijalni pokreti »urban-oriented« mobilizacije koje utječu na transformaciju urbanog značenja, pošto sama socijalna promjena (npr. dominacija nove klase) može, ali i ne mora mijenjati urbano značenje. Urbani socijalni pokreti ne predstavljaju, po autoru, drugi oblik klasne borbe, oni nisu ni pokreti radničke klase, niti pak pokreti srednje klase. Urbani pokreti imaju ne-klasnu bazu, oni su multi-klasni, stoga što se ne odnose direktno na proizvodne odnose, već na odnose potrošnje, komunikacije i moći. Urbani pokreti ističu alternativno urbano značenje i time postavljaju alternativu gradu koji se javlja iz interesa i vrijednosti dominantne klase. To novo urbano značenje ne predstavlja samo idealnu sliku nekakvog alternativnog grada, već je ono set ciljeva koji se javljaju kroz djelovanje urbanih pokreta. Pokreti

su, dakle, projekti gradova, njihovih urbanih funkcija, socijalnog života u njima. Pitanje izvedivosti tih projekata je u stvari pitanje o uvjetima pod kojima urbani pokreti postižu maksimalan utjecaj na transformaciju urbanog značenja. Castells upozorava da urbani socijalni pokreti ne čine jezgru novih procesa historijske promjene, pošto je pojava i uloga urbanih pokreta, po njegovom mišljenju, omogućena zastojem djelovanja alternativnih projekata (pokreta koji ih generiraju) u dimenzijama proizvodnje, kulture i moći: »urbani socijalni pokreti ne mogu biti »proaktivni« već samo »reaktivni«, osim u svojoj utopijskoj dimenziji« (str. 327). Razlog tome je činjenica da urbani pokreti nisu u stanju da predlože historijski izvedivi projekt ekonomske proizvodnje, komunikacije i upravljanja. Oni, dakle, nisu pokretači strukturalne socijalne promjene, već simptomi otpora dominaciji institucionaliziranih interesa i vrijednosti. No, prognozira autor, ukoliko ne dođe do snažnijeg razvoja novih centralnih društvenih pokreta (feminizam, novi radnički pokret, pokreti za alternativne komunikacije) postoji mogućnost da se urbani pokreti, »reaktivne utopije koje su pokušale osvjetliti put kojim nisu mogle ići« (str. 327), u budućnosti jave i transformirani u nosioce destrukcije gradova.

Na kraju, napomenimo da Manuel Castells, istaknuti protagonist marksističko-strukturalističkog usmjerenja na području urbane sociologije, ovom knjigom nastavlja razmatranje urbanog fenomena na jednoj od, u prethodnim radovima, uspostavljenih razina analize — razini urbanih »praksa« (urbani socijalni pokreti, urbane borbe). Čini se da je upravo koncentracija istraživačkog interesa na

spomenuti aspekt urodila stanovitim su na neke od ranije postavljehih pomakom u autorovu viđenju tog seg- teza. menta urbane problematike, u odno-

Tomislav Smerić